

De Plasmolense Schilders

Jacques van Mourik (3)

In 1947 deed van Mourik mee aan een Cervantes herdenking in het Internationaal Cultureel Centrum te Amsterdam. Zijn schilderij „Don Quichotte" hing naast gelijknamige werken van Sluyters en Prof. Jurres. Op 30 december 1947 hield van Mourik weer een expositie in het Stedelijk Gymnasium te Nijmegen, samen met Emile Vliegiers, H. Wichers, Hélène de Baat, A. Vijftigschild, Chr. Hammers, Wim van Woerkom en beeldhouwer Alb. Meertens. Het schilderij „De idioot" vond men aangrijpend.

In mei 1949 was er een tentoonstelling in de Bossche leeszaal, ingeleid door Peter Roovers. De recensent D. v. Gent liet zich in het Vrije Volk van Eindhoven en in het Dagblad van Oss zeer kritisch uit over de „ongelijksoortige kwaliteit, voze romantiek, valse pathos, het onverantwoord grote formaat der doeken, de opgeschroefdheid." Op deze negatieve kritiek kwam een stroom van verontwaardigde brieven, onder andere van leerlingen van de kunstafdeling van de M.T.S., die de criticus onzorgvuldige bewoordingen verweten.

In 1950 had van Mourik, 70 jaren oud, weer een kersttentoonstelling, een eretentoonstelling, in het Stedelijk Gymnasium te Nijmegen, samen met Colette en Jopie van Kampen. In het dagblad Trouw stond te lezen: "van Mourik wordt ironischer, karikaturaler." De schilder Chris le Roy schreef zeer lovend over hem en deed dat nogmaals toen op 19 augustus 1950 het

schilderij van de heer Landsheer in het Metropole-hotel, zijn stamcafé, werd onthuld. Op 9 januari 1953 beschreef le Roy het schilderij van de maand „Vrouw van het woud" (Paula Ocker) als een „mytische ervaring." Zeer kritisch, maar op een goede manier, is er over de schilderkunst van van Mourik geschreven door een zekere Fr. Mr. Alleen de initialen van deze recensent zijn bekend. Hij had het

over de veelheid van verschijningsvormen, waarin de schilder zich vertoont. Hij noemde de schilderijen „in hun soms kinderlijke vreemdsoortigheid sterk en grof, niet mooi maar indrukwekkend; weerbarstig geschilderd, geen bel-canto." Hij wenste in sommige doeken wat meer mysterie, raffinement, brille, en herinnerde zich nog net op tijd een mooi kinderkopje „in bistere kleuren" (wat dat ook

Peggy Deirkauf

Schilderij van Itie Gerrits-van Mourik, dochter van de schilder

Schilderij van Louis de Bourbon, eerste echtgenoot van Itie

zijn moge). Deze Fr. Mr. had gelijk. De schilderijen van van Mourik zijn zelden oogstrelend, een genot om naar te kijken, een esthetisch genoegen. Maar dat is ook hun bedoeling niet. Van Mourik behaagt niet, hij boeit door de manier waarop hij de personen uitbeeldt. Als van Mourik had willen schitteren was hij in Amsterdam gebleven, had een andere manier van leven gekozen, een andere stijl van schilderen. Maar van Mourik koos welbewust isolement in een vergeten en ongerepte uithoek van Noord-Limburg, zonder contact met het Limburgse culturele leven, met verzaking aan een carrière.

In een artikel in de Maas- en Niersbode van 1 mei 1950 werd gezegd dat „zijn opmerkingsgave steeds scherper wordt, toets en kleur beheerster, geraffineerder. Wilde passie, intelligentie, verfijning in weelderige penseelvoering, modern gedurfde effecten."

Langzamerhand werd het stiller rond van Mourik. In 1957 stierf Peter Job. Van deze, op zijn sterfbed liggend, maakte van

Mourik een crayontekening die hij aan zijn goede kennis Jo Favjee schonk. Een jaar later stierf Dirk Ocker. Ook al was Ocker een teruggetrokken en sombere man, hij was de eerste die zich bij van Mourik aansloot, helemaal in het begin van deze eeuw; het was de laatste die samen met hem van de beginperiode afwist, hoe het vroeger was, hoe ze geleefd en gewerkt hadden. Met Ocker viel iets belangrijks weg: een gezamenlijk beleefde jeugd.

Jopie van Kampen was al in 1954 weggegaan. Van de oude groep was niemand meer over, alleen van Mourik. Hij was de eerste schilder, die zich in de Plasmolen vestigde, hij zou er ook de laatste schilder van de groep zijn.

Intussen ging het leven verder. Zijn dochter woonde dan wél, dan niet bij hem, om tenslotte voorgoed voor haar vader te komen zorgen. Ondanks het sterven van Job en Ocker zat van Mourik niet vaak alleen; hij ontving veel bezoekers en ging er ook graag op uit. Naar de Plasmolense Hof: praten met van Eisen en de mensen die er toevallig

waren; naar de vele café's in de omtrek, hij kende er iedereen en praatte met Jan en alleman. Ook ging hij elke maandag naar Nijmegen en ontmoette zijn vrienden in hotel Metropole. Op andere dagen bezocht hij hotel Hamer en hotel Erica te Berg en Dal. Hij ging graag naar deze gelegenheden, om er elke dag het "heure militaire" te vieren, de borrel in de namiddag. Wel werd hij op den duur gehinderd door zijn toenemende hardhorendheid, maar hij was te ijdel om het hoorapparaat te gebruiken. Hij schilderde de mensen vanuit het goede contact met hen. Hij trof hen zeer raak en diep in hun persoonlijkheid, in hun soms tragische achtergrond. De snelle, rake typering, dat was zijn kracht. De heer Triebels vertelde dat hij wel eens uren achter elkaar moest poseren. Dan schilderde van Mourik bijvoorbeeld keer op keer hoe handen een geweer vasthouden. Hij ging daar net zolang mee door totdat hij tevreden was. De beeldhouwer Roovers weet nog dat, als van Mourik niet tevreden was over een schilderij, hij het gewoon op zijn kop zette en er iets heel anders overheen schilderde.

"Wat is een kunstenaar?", vraagt Roovers zich af. Hij antwoordt: "een kunstenaar is iemand die het wonder kan zien, en die het vakmanschap en het vermogen bezit dat wonder uit te beelden, het over te brengen bij andere mensen." Van Mourik zag het wonder in elke mens, hij bezat de kundigheid het uit te beelden en over te brengen. Die kundigheid bleef hij oefenen tot op hoge leeftijd. Daarom ook blijven zijn werken boeien.

In een artikel "op bezoek bij de Plasmolense groep" schreef de heer Koek over "modern gedurfde effecten in de naoorlogse schilderijen van van Mourik." Dit bewijst dat van Mourik zich bleef ontwikkelen en goed bij de tijd was. Hij las de krant zorgvuldig, ook de kunstrubrieken en de artikelen van kunstcritici. Dit resulteerde een keer in een brief aan de kunstenaar Prange, die een artikel in het Parool had geschreven "Vorm en Toeval." Het ging over een expositie van de kunstenaars Tajiri en Wagemaker in het Stedelijk Museum van Amsterdam. Ze gebruikten gesmolten stukken glas, brokken steen, verrot hout, doorgeroest ijzer, metaalafval, vodden, "nuja, de vuilnisbelt, opgesierd en vrolijk gepresenteerd!" Van Mourik schreef: "Geachte heer Prange, Het is mijn zedelijke plicht U mede te delen, dat Uw schrijven "de Vuilnisbelt tentoongesteld" als sympathiek over onze bosschen is gekomen. Wij leven hier als oude vergeten mensjes aan de rand van de rimboe. Nu is het merkwaardige, dat eenige dagen geleden de oude Sybille (Paula Ocker, red.) bij mij binnenkwam met een vergeeld courantenknipsel, waarin "de biecht van Picasso" werd vermeld. De boschvrouw kwam hiermee juichend naar binnen. Haar man was nml. schilder en totaal ongekend, onlangs gestorven. En voor een groot deel zijn de nieuwe kunstuitingen hiervan de schuld. Toen ik haar uw bericht "Vuilnisbelttentoonstelling" voorlas, heeft zij bonte plekken op haar oude knieën geslagen. Ik wil U verder niet lastig vallen met mijn ontboezemingen.

Mr. Prange, wat heeft U ons een steun gegeven. Ook ik word in mijn bestaan als schilder in een hoek gedreven door de Vuilnismensen."

Van Mourik vond de nieuwe tijd interessant. Hij keek veel TV om bij te blijven en zei: "Ik wil 110 jaar worden." Hij vond dat hij in een boeiende tijd leefde.

Dat was natuurlijk ook zo, als men bedenkt over wat voor een lange periode zijn leven zich uitstrekte. Wat is de wereld niet veranderd vanaf 1879! De boeiende overgang van de 19e naar de 20e eeuw. De eerste wereldoorlog, de

turbulente tijd van 1920 tot 1940. Dan de tweede wereldoorlog. Alle ontwikkelingen op het gebied van energie, van het verkeer, de veranderingen van de samenleving, de betere landbouwtechnieken, de grote medische ontwikkelingen zoals het gebruik van penicilline en entstoffen. Van Mourik heeft zelfs meegeemaakt dat op 21 juli 1969 de Amerikanen op de maan geland zijn! Door de massacommunicatie werd de mens bewust dat het einde van de tweede wereldoorlog nog lang geen vrede betekende. Elke dag stromen de berichten binnen van strijd en oorlogvoeren over de hele

De "Vrouw van het Woud", Paula Ocker, geschilderd door Jacques van Mourik

wereld. Ja, de tijd waarin van Mourik leefde was boeiend, met veel negatieve, maar ook veel positieve kanten. Het is geen wonder, dat hij dit boeiende verhaal heel lang wilde blijven volgen.

Ook de Plasmolen is veranderd. Zij is van een heerlijk losgewoeld bed geworden tot een keurig opge maakt litsjumeaux met netjes strakgetrokken spreij. Het karrepad langs de Geulderd, waar de schilders in hun huisjes en hutjes woonden, werd de Schildersweg, "waar de schilders weg zijn", zoals Ietie Gerrits-van Mourik opmerkte. Een enkel oud huisje werd opgeknapt, veel nieuwe woningen kwamen er bij. Ongeveer in 1960 werd de Schildersweg geasfalteerd, kreeg later electriciteit, stromend water, gas, en nog veel later pas riolering. Ook de rest van Plasmolen en Middelaar veranderde grondig. In de jaren vijftig werd begonnen met een groot stuk ontzanding, daar waar nu het recreatiegebied de Grote Siep is. Tevens werd het kanaal gegraven. Hei veranderde in water, huizen werden gebouwd waar eerst moeras was. Er kwamen mensen wonen met hun eigen inbreng. De oude bevolking kreeg wel eens het gevoel platgedrukt te worden. Wat wisten die nieuwkomers af van hoe het hier was, hoe men hier met de schilders geleefd had? De kunstenaars waren een deel van henzelf geworden.

In de jaren zestig organiseerden de Noordlimburgse kunstenaars, onder auspiciën van de V.V.V., tentoonstellingen waaraan ook van Mourik, als ere-exposant, van 1961 tot 1964 deelnam. Het portret dat hij van de dichteres mevrouw Roland Holst-van Schalk, 83 jaar oud, maakte, werd bewonderingswaardig genoemd. Het was een psychologisch doorleefd werk. "Alle wijsheid, alle moeheid van een mensenleven is in dit portret, dat prachtig van toon is, als het ware gecondenseerd", aldus de Gelderlander van 21 juli 1962. De exposities van de Plasmolense groep waren van 1960 tot en met 1966. In 1964 deed van Mourik voor het laatst mee. In 1960,

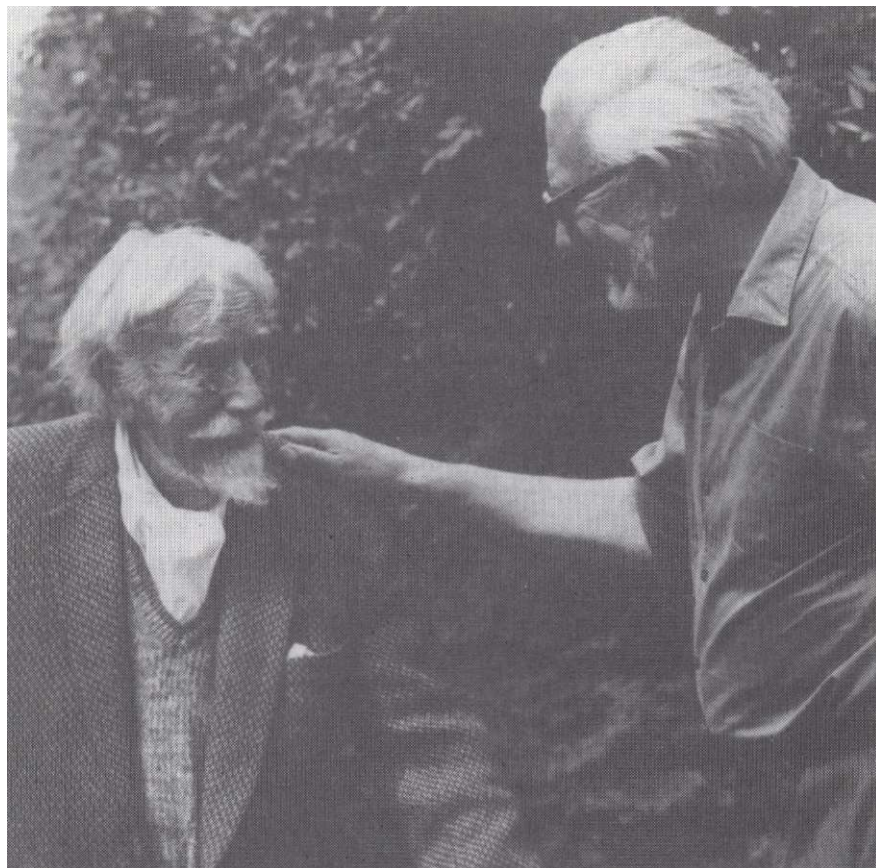

Foto van Jacques van Mourik en Peter Roovers

toen er een eretentoonstelling was voor zijn tachtigste verjaardag, was hij opgenomen in het St. Radboudziekenhuis wegens een longontsteking. Hij kon zelf dus niet bij de opening aanwezig zijn. Het was een echte overzichtstentoonstelling. Chris le Roy schreef op maandag 7 maart in de Gelderlander over de laatst overgeblevene van de Plasmolense schilderskolonie.

De eretentoonstelling in het cultureel centrum "De Beejekurf" te Venray in 1970 was de laatste tijdens het leven van van Mourik. Het was een hommage aan de negentigjarige schilder. Er spraken heel wat mensen, de burgemeester van Venray, Schols, de directeur van "De Beejekurf", Cattoir, de locoburgemeester van Mook, Berger. De grootste verrassing was dat er zich een Noordlimburgse mevrouw meldde die perplex constateerde dat ze een tentoonstelling bezocht van een totaal andere van Mourik dan ze verwacht had. Zij bezat een schilderij uit 1920 in een volko-

men andere, romantische stijl. Zij was de gelukkige bezitster van een bewaard gebleven werk uit van Mourik's vroege periode. Op de voorlaatste dag van het jaar 1971 stierf van Mourik, 92 jaren oud. Johan Wesselink schreef ter gelegenheid van de 85e verjaardag in 1964 de volgende ware woorden waarmee we dit overzichtsartikel over Jacques van Mourik willen besluiten: "Velen zullen met mij op 12 november met respect aan van Mourik denken en hem gelukwensen, de kunstenaar, die een periode afsluit, toen de kunst nog de levensblijheid bezat en de drift om het schone en vooral het emotionele in de natuur en in de mens te vertolken, een periode waarin de kunstenaars nog wisten te leven, teleurstellingen weglachten en palet en penseel hanteerden met volkomen overgave. En met liefde. Die liefde heeft Jacques van Mourik gekend en kent hij nog. En daarom heeft hij veel gedaan. Zoals Thomas à Kempis schreef: "Multum facit, qui multum diligit". Veel doet hij, die veel liefheeft!"